

**Poble
Gitano,
coneix-lo**

Poble Gitano, coneix-lo

Els codis QR i enllaços a pàgines web han sigut revisats amb data de març de 2025.

Edició

Vicerrectorado de Arte, Ciencia, Tecnología y Sociedad

Direcció

Salomé Cuesta Valera

Coordinació

María Rosa Cerdá Hernández

Textos, disseny i maquetació

Luz Mérida García

UNIVERSITAT
POLITÈCNICA
DE VALÈNCIA

VICERECTORAT D'ART, CIÈNCIA,
TECNOLOGIA I SOCIETAT

GENERALITAT
VALENCIANA

Vicepresidencia Segunda y
Conselleria de Servicios Sociales,
Igualdad y Vivienda

Introducció

1. Poble Rom, Poble Gitano	4
2. Identitat	9
3. Construcció de l'antigitanisme	16
4. Resiliència: associacionisme	23
5. Recursos d'acció transversal	25

Fotografia de [RomArchive](#)

Poble Rom, Poble Gitano

1.

Poble Rom

a. Població heterogènia i escampada

- Roma (els gitanos) i Romnia (les gitanes) significa “éssers humans”.
- Grups segons diferències territorials i culturals: calós (Espanya, Portugal, França), sintis, manouches, kalderash, romanichels, lovaris, lurís, xoxarais...
- Presència als cinc continents. Europa: major arrelament i població. Multitud de gitanos foren utilitzats en els processos de colonització dels territoris americans.

“éssers
humans”

b. Població nombrosa

- S'estima una població d'entre **9 i 12 milions** a Europa, que és la minoria ètnica més nombrosa del continent, que arriba a la xifra de **20 milions de persones** romanís en tot el món.
- Poques dades sobre la seua evolució poblacional: informació esbiaixada en provenir d'estudis centrats en població vulnerable com a subjecte assistencial.
- [Ministeri de Drets Socials, Consum i Agenda 2030](#). Segons estudi demogràfic, superen el milió de persones.

c. Població amb una identitat comuna

- Identitat comuna i transnacional, amb elements històrics, ideològics i culturals compartits: llengua romaní, bandera, himne i el dia internacional de commemoració del Poble Gitano.
- Patrimoni cultural definit i diferenciat de la població hegemònica.

La presència del Poble Gitano s'inicia 600 anys arrere. Es documenta la data de 1425 com a constància de la seua arribada a la Cort del rei Alfons V de la Corona d'Aragó, el qual atorga salconduit de pas al comte Joan d'Egipte Menor per a continuar el seu pelegrinatge fins a Santiago de Compostel·la.

“ ...Com que el nostre estimat i devot Sr. Joan d'Egipte Menor, guarde amb la nostra llicència a diverses parts dels nostres regnes i terres, volem que aquell sia ben tractat i acollit, per la qual cosa a vosaltres diem i manem expressament i de ciència certa sota quedar immersos en la nostra ira i indignació, que el nom del Sr. Joan d'Egipte i d'aquells que amb ell anaven i l'acompanyaven, deixareu anar en pau i passar per totes les ciutats, viles, llocs vulga, i altres parts del nostre senyoriu.”

*Salconduit del rei Alfons V a Joan d'Egipte Menor,
Saragossa, 12 de gener de 1425.
Arxiu de la Corona d'Aragó.*

Aquesta publicació facilita el resum de la presència de la diàspora gitana fins a l'arribada a Europa i assentament als diferents territoris.

[Clic ací o escaneja el QR](#)

Altres recursos

Passeja pel [Museu Virtual del Poble Gitano en Catalunya](#) i coneix la història de la població gitana en la teua comunitat.

[Andalusia](#) - [Aragó](#) - [Astúries](#) - [Balears](#) - [Canàries](#) - [Cantàbria](#) -
[Castella-La Manxa](#) - [Castella i Lleó](#) - [Ceuta i Melilla](#) - [Comunitat](#)
[Valenciana](#) - [Extremadura](#) - [Galícia](#) - [La Rioja](#) - [Madrid](#) - [Múrcia](#) -
[Navarra](#) - [País Basc](#)

Fes clic en els enllaços de dalt
o prova d'escanejar el QR

Visita el [RomArchive](#), arxiu digital de les arts i les cultures gitanes en la seua contribució a la història cultural europea.

A través de narracions contades pels mateixos gitanos, RomArchive crea una font de coneixement de confiança que és accessible internacionalment a Internet, que contraresta així estereotips i prejudicis amb fets.

Identitat

2.

Configuren la identitat del Poble Rom:

- **LLENGUA ROMANÍ.**

[Romani čhib](#) es commemora el 5 de novembre per la [Declaració de la UNESCO](#) per a preservar un ric patrimoni de més de 33.000 paraules i 17 dialectes que mantenen un vocabulari comú, que possibilita la comunicació transnacional.

Aquesta llengua d'origen indoeuropeu es parla en quasi tots els països europeus, és oficial a Kosovo i està reconeguda a Croàcia, Hongria, Romania, Suècia i Bulgària. S'estima que a Europa el parlen 10 milions de persones. La seua pervivència a Espanya ha estat condicionada per les polítiques de persecució, i queda reduïda a àmbits privats o singulars, com és el desenvolupament d'oficis. La llengua romaní ha influït en el vocabulari de les llengües peninsulars. De l'intercanvi entre llengües ha sorgit el que avui coneixem com **caló**. Actualment des del moviment social gitano se n'està impulsant el coneixement i ús com a vehicle d'unió i identitat pròpia.

- **ROM.**

És el terme acordat en el [I Congrés Mundial Romaní](#) per a designar les diferents comunitats nacionals que comparteixen la mateixa cultura.

Recursos d'interés

Hi ha un denominador comú cultural transnacional que manté el vincle identitari més enllà de les nacionalitats i el desenvolupament de característiques pròpies en cada país i territori.

- 🔗 Consulta [The European Roma Institute for Arts and Culture \(ERIANC\)](#) o escaneja el QR

- 🔗 Visita l'exposició virtual [The Renaissance of Romani Re-presentation](#) o escaneja el QR

Fotografia de [WEAVE](#)

- 🔗 També pots visitar el [Widen European access to cultural communities via Europeana \(WEAVE\)](#) o escanejar el QR

Efemèrides transnacionals

Al llarg de la història, el poble gitano ha marcat dates clau en la seua lluita pel reconeixement i la justícia. Aquestes efemèrides transnacionals recorden moments essencials en el seu camí.

08
abril

 Dia mundial del poble romaní o *Romano Dive*

 Cerimònia del riu

02
agost

 Dia de l'Holocaust. Samodaripen/Porajmos

05
novembre

 Dia de la llengua romaní. Declaració UNESCO 2015

- **BANDERA.**

[I Congrés Mundial Romaní](#) s'acorda la configuració simbòlica de la bandera del Poble Gitano: franja superior blava, franja inferior verda, i roda de carro de 16 radis i color roig. Representa el cel obert, l'herba del camí i el carro com a referència al continu peregrinar del Poble Gitano impulsat pel rebuig de la majoria dominant.

El primer Congrés Mundial Romaní va tenir lloc a Londres en 1971 amb assistència de delegacions de tot Europa. El congrés es va reunir a Orpington. Hi assistiren 23 representants de nou nacions (Txecoslovàquia, Finlàndia, Noruega, França, Gran Bretanya, Alemanya, Hongria, Irlanda, Espanya i Iugoslàvia) i observadors de Bèlgica, el Canadà, l'Índia i els Estats Units. Es crearen cinc subcomissions per a examinar els assumptes socials, l'educació, els crims de guerra, l'idioma i la cultura.

En el congrés es va reafirmar com a emblema nacional del poble gitano la bandera verda i blava de la conferència de 1933 de l'Associació General dels Gitanos de Romania, adornada amb el txakra roig de setze radis.

- **HIMNE.**

En el I Congrés Mundial Romaní, s'adopta l'himne Gelem, Gelem (Vaig caminar, vaig caminar) compost per [Jarko Jovanovic](#).

La seua lletra reflecteix la duresa de la vida gitana en els camins sota la pressió del antigitanisme.

 Pots sentir-ne la interpretació en romaní pel mateix Jarko Jovanovic [ací](#) o escaneja el QR

 Pots llegir els seus versos en romaní i espanyol [ací](#) o escaneja el QR

 Si vols sentir la interpretació vocal i instrumentada dirigida per Paco Suárez al capdavant de [European Romani Symphonic Orchestra](#), punxa [ací](#) o escaneja el QR

 Una interpretació vocal, pots escoltar l'[himne en romaní](#) per la soprano Aseel Massoud

A Espanya, el [Consell de Ministres](#), en la sessió de 6 d'abril de 2018, aprova reconèixer el dia **8 d'abril com el dia del Poble Gitano**.

Amb aquest acord es reconeix també l'**ús de la bandera gitana** blava i verda amb una roda roja de 16 radis i el Gelem Gelem com a himne, amb la finalitat que **puga ser utilitzat en actes i esdeveniments institucionals**.

El Consell de Ministres realitza la següent declaració amb motiu del [50 aniversari del I Congrés Mundial Romani](#):

O Tchatchipen:

lil ada trin tchona rodipen romani = revista trimestral d'investigació gitana

Coneix l'obra de **Marcel Courthiade** en [Dialnet](#)

[Polibuscador UPV](#)

Amplia el teu coneixement

Amplia el teu coneixement a través dels treballs de recerca sobre el Poble Gitano.

Antonio Gómez Alfaro

 [Gitanos: el estigma de la otredad.](#)

Ian F. Hancock

 [Rromà, raza y genocidio: revisión del registro histórico](#)

 [Los rromà en el Holocausto](#)

 [El Holocausto olvidado](#)

 [Las consecuencias del racismo anti-gitano en Europa](#)

Uns altres treballs de Hancock, [ací](#)

Isaac Motos Pérez

 [Lo que no se olvida: 1499-1978](#)

Manuel Martínez Martínez

 [La redada general de gitanos de 1749](#)

 [Los gitanos y la prohibición de pasar a las Indias españolas](#)

Teresa San Román

 [El desarrollo de la conciencia política de los Gitanos](#)

 [Las bases del Racismo y de la Filantropía](#)

 [La diferència inquietant. Velles i noves estratègies culturals dels gitanos](#)

Construcció de l'antigitanisme

3.

A Espanya, al llarg dels diferents períodes històrics, es despleguen instruments normatius dirigits a la repressió del Poble Gitano mitjançant mesures punitives i planificació d'accions d'extermini. Entre elles:

- **Reis Catòlics.** [Pragmática de Medina del Campo](#). "...que donen a cadascun 100 assots per la primera vegada i els bandegen perpètuament d'aquests regnes i per la segona vegada els tallen les orelles..."
- **Felipe V (1700–1746).** [Pragmática de 14 de maig de 1717](#) **confina les famílies gitanes en 41 pobles i ciutats** amb infraestructura judicial i policial suficient per a assegurar el control del compliment de les obligacions d'abandonar-ne la llengua i els costums. Han de viure en carrers separats, en unitat familiar nuclear (mare, pare, i les seues filles i fills), i només una família per cada 100 habitants. El bisbe d'Oviedo Gaspar Vázquez Tablada aconseguix una llicència papal que exclou expressament els gitanos del dret a l'asil eclesiàstic: ser caçats *"pel ferro i pel foc fins i tot a l'interior dels Temples"*.

- **Ferran VI (1746–1759).** Aveïnades 881 famílies gitanes en 75 localitats diferents del Regne d'Espanya. **Per consell del bisbe d'Oviedo i a instàncies del marquès de La Ensenada, es dicta l'Ordre de Presó General de Gitanos del 30 de juliol de 1749:** [*Gran Batuda*](#), detingudes 9.000 persones en una sola nit, 12.000 només unes setmanes després. La finalitat n'era l'extermini: **genocidi**. Les despeses generades per l'operació, inclosos els grillons que evitaven la fugida, es finançaren amb els béns embargats de les mateixes víctimes. Els homes substitueixen els assalariats als arsenals de la Marina a Cartagena i el Ferrol i a les mines d'Almadén. Dones i les seues filles i fills són confinats en centres d'internament com la Real Casa de la Misericòrdia de Saragossa, els castells de Dénia i Gandia (actual Comunitat Valenciana). Xiquetes i xiquets majors de 7 anys són sotmesos, al costat de les dones, a treballs forçats (esclavisme). Les xiquetes o xiquets menors de 4 anys són separats forçosament de les seues famílies i lliurats a institucions religioses. Prop de 4.000 persones van quedar recloses durant més de 15 anys fins a la concessió del seu indult per Carles III que mantenia una sèrie de restriccions dirigides a l'esborrat de la identitat gitana (llengua, vestimenta...).

 Pots aprofundir en el tema llegint el següent treball prement [ací](#) o escanejant el QR

- **Any 1957**, Triana, barri de Sevilla: les famílies gitanes són expulsades de les seues cases. Se n'apropriaren dels béns i quedaren a mercè de la pobresa. El motiu és doble: racisme institucional, amb la finalitat de la dispersió familiar i desmantellament cultural, i econòmic, en especular sobre terrenys d'interès urbanístic amb el creixement de la ciutat.

 Clic [ací](#) per a llegir **La gitanería de Triana** de Ricardo Pachón o escaneja el QR

Fotografía de [ELTOPO](#)

 Enllaç al documental [Triana pura y pura](#) o escaneja el QR

Conèixer els elements invisibles de l'antigitanisme educatiu explica l'evolució acadèmica de la infància i joventut gitana. Un àmbit hostil, segregat per origen, dotació inadequada de recursos, marginació de la identitat cultural tant en la metodologia com en els continguts, són alguns dels elements que tenen com a resultat una profunda bretxa en l'itinerari formatiu de la població gitana comparativament amb la població hegemònica.

Amplia la informació en el material següent:

 [Antigitanismo en el ámbito educativo](#)

L'impacte de la bretxa educativa es reflecteix en la població gitana universitària i la seua trajectòria en el sistema educatiu superior. L'informe Universitat i Poble Gitano exposa els elements que dificulten l'accés i continuïtat en els estudis universitaris.

 [Universidad y Pueblo Gitano. Obstáculos del alumnado gitano para el acceso a la universidad](#)

La bretxa del sistema educatiu té la seua equivalència en el mercat laboral i el desenvolupament de la carrera professional. Discriminació laboral en la qual són presents factors comuns amb la resta de la població, però als quals s'agreguen elements vinculats a la identitat gitana.

 Discriminación laboral. El caso singular del Pueblo Gitano

Fotografía de [RomArchive](#)

Literatura i cinema, en els seus diferents gèneres i representacions, alimenten la persistència de l'antigitanisme en l'imaginari col·lectiu hegemònic. La construcció dels estereotips sobre la població gitana i el seu rol en la societat és present en la creació literària, cinematogràfica i artística amb visió prejudicial en la caracterització de personatges i la seua exotització, així com l'apropiació cultural ignorant de la identitat gitana.

 Construcción y evolución del estereotipo gitano a través de la literatura y el cine

Suggestiments de lectura

Àmplia el teu coneixement a través dels següents suggeriments de lectura sobre el Poble Gitano.

María-Helena Sánchez Ortega

 La oleada anti-gitana del siglo XVII

 La minoría gitana en el siglo XVII: represión

Altres investigacions de l'autora [ací](#)

Alejandro Martínez Dhier

 La condición social y jurídica de los gitanos en la legislación histórica española. Tesis doctoral. 2007.

 Consideraciones jurídicas en torno a la etnia gitana en Aragón y Cataluña durante la época de la monarquía absoluta

 Los gitanos en Andalucía en el antiguo régimen de "peregrinos" a "marginados"

Paz Peña García

 Mujeres gitanas y feminismo un movimiento sin diseccionar

 Asociacionismo Romaní en Europa como nuevo intermediario entre los Estados-naciones, las Instituciones supranacionales y las comunidades gitanas. Tesis doctoral.

José Carmona Santiago et al.

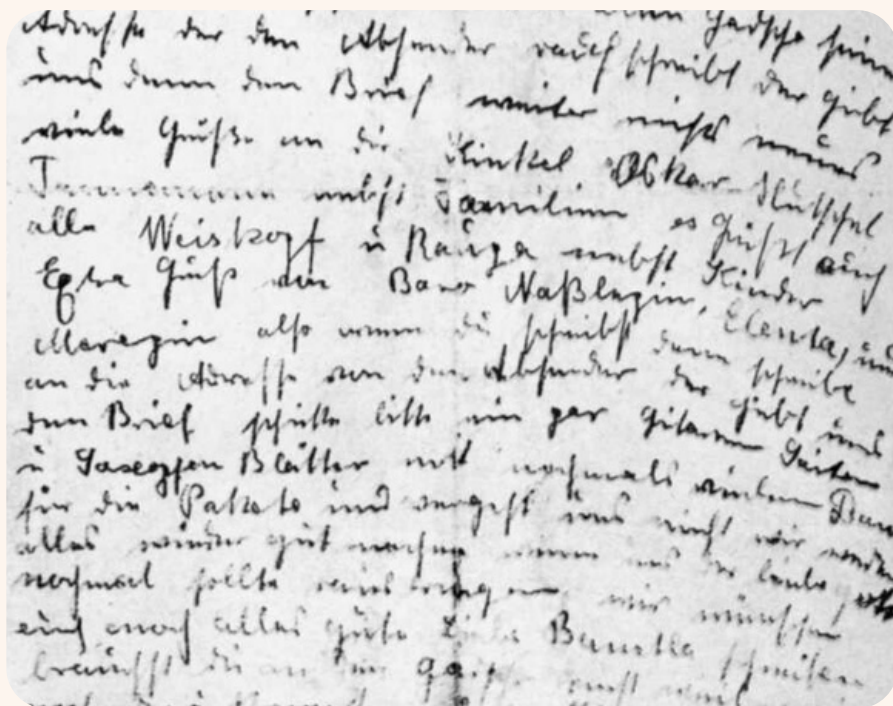
 Condicionantes contextuales, familiares e individuales de la resiliencia en las familias de etnia gitana en Canarias

Mikel Arriaga Landela et al.

 Posibilidades de la comunidad gitana en el mercado laboral

Olga Serradell Pumareda et al.

 Comunidad gitana: mecanismos de acreditación de las competencias y nuevas formas de organización laboral

Fotografía de [RomArchive](#)

Resiliència: associacionisme

4.

La identitat cultural gitana és el fonament de la seua resiliència com a capacitat de construir el seu progrés des del mateix antigitanisme sistèmic. L'associacionisme gitano, construït des de la seua experiència, és un poderós motor de canvi: possibilita el posicionament públic de les seues reivindicacions, impulsa les oportunitats de millora de les polítiques generals, dona veu als seus membres amb visibilitat de la gitanitat i la seua dimensió real.

 [Historia del Pueblo Gitano. Movimientos sociales de los siglos XX y XXI](#)

L'associacionisme gitano a la Comunitat València compta amb referents històrics en l'àmbit nacional. L'anàlisi dels factors que obstaculitzen la plena igualtat del Poble Gitano caracteritza les seues propostes que han suposat una reelaboració de polítiques generals amb impacte en la garantia de drets civils del conjunt de la població.

 [Historia del asociacionismo gitano en la Comunidad Valenciana](#)

Sugeriments de lectura

Humberto García González

 Participación del pueblo gitano y movimiento asociativo

 El movimiento asociativo gitano retos de futuro

Juan de Dios Ramírez Heredia

 Evolució del poble gitano i reptes de futur

 La escasa representación política de los gitanos

 Algunas reflexiones en torno a la participación política de los gitanos

Altres publicacions, [ací](#) vía Dialnet

Ian F. Hancock

 Las consecuencias del racismo anti-gitano en Europa

Altres investigacions, [ací](#) vía Dialnet

Carmen Méndez López

 Por el camino de la participación. Una aproximación contrastada a los procesos de integración social y política de los gitanos y las gitanas. Tesis doctoral.

Carolina Fernández

 Derechos de las minorías excluidas: derechos de los gitanos

José Eugenio Abajo Alcalde

 La ciudadanía denegada, a pesar de la ley. Europeos gitanos del siglo XXI

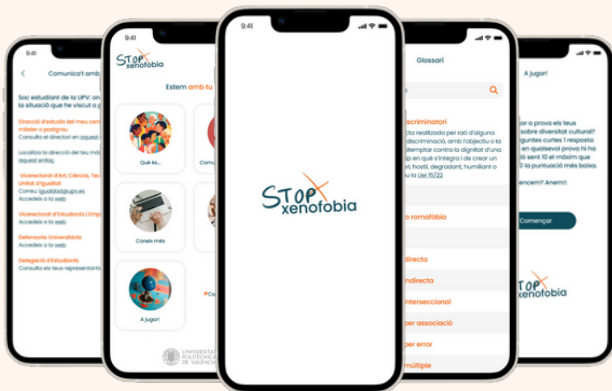
Recursos d'acció transversal

5.

 Guia de recursos. Contra la xenofòbia

STOP
xenofobia

 App Stop Xenofobia
Google Play

 App Stop Xenofobia
App Store

Pueblo Gitano, conócelo

UNIVERSITAT
POLITÈCNICA
DE VALÈNCIA

VICERECTORAT D'ART, CIÈNCIA,
TECNOLOGIA I SOCIETAT

GENERALITAT
VALENCIANA

Vicepresidència Segona i
Conselleria de Serveis Socials,
Igualtat i Habitatge